

NOI PRECIZĂRI ÎN LEGĂTURĂ CU TÎRGUL PUTNA

ANTON PARAGINĂ

Legat strîns de dezvoltarea economică a Moldovei în primii ani de domnie a lui Ștefan cel Mare (1457—1504) este și actul comercial acordat de voievod negustorilor lioveni, la 3 iulie 1460, prin care se arată că „cine va aduce postavuri în Țara Românească are să dea la vama cea mare din Suceava de grivină trei groși, iar în Tîrgul Romanului, în Bacău, în Adjud, în Putna, în Vaslui, în Bîrlad și Tecuciu de car cîte doi zloți.“¹ Interesant este faptul că actul menționează alături de centre comerciale cunoscute încă dintr-o perioadă anterioară altele noi ca puncte de vamă. Așa de pildă pentru curbura exterioară a arcului carpatic, alături de Adjud, localitate menționată documentar în timpul lui Iliș voievod, la 9 aprilie 1433², apare și Putna. Actul nu ne lasă posibilitatea să stabilim nimic concret asupra localizării lui și nici în ceea ce privește vechimea, deși așezarea acestuia în rînd cu celelalte orașe tîrguri ale Moldovei din 1460 presupunea o existență anterioară consemnării sale.

În timp, privitor la amplasarea și vechimea tîrgului s-au făcut unele afirmații. D.F. Caian în „Istoricul orașului Focșani“ după ce analizează o serie de evenimente mai importante petrecute în zona Putna-Milcov arată că „afară de Cetatea Crăciuna care era un punct fortificat, iar nu localitate urbană a existat un tîrg Putna, pe apa Putnei, numit Tîrgoveți unde este astăzi Boloteștiul“³. Autorul considera, deci, că localitatea Bolotești, reședința comunei de astăzi, nu ar fi decît vechiul tîrg numit după opinia sa „Tîrgoveți“. Această opinie nu poate fi admisă deoarece documentele moldovenești emise începînd cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea, demonstrează clar că cele două localități — Tîrgoveți și Bolotești nu se suprapun în timp. Ele au existat ca sate distincte, contemporane, Boloteștiul fiind menționat pentru prima dată

1. I. Bogdan, Documentele lui Ștefan cel Mare, II, București, 1913 pag. 274.

2. M. Costăchescu, Documente moldovenești înainte de Ștefan cel mare, Iași, 1932, pag. 646—648. Pentru istoria Adjudului vezi și Al. Artimon, Contribuții

la 20 ianuarie 1567, în timpul domniei lui Alexandru Lăpușneanu ⁴, iar Țîrgoveștiul în timpul voievodului Petru Șchiopul la 22 noiembrie 1582 ⁵.

O opinie oarecum diferită în ce privește localizarea Țîrgului de pe Putna o găsim la cunoscutul istoric C. C. Giurescu. Acesta, în „Din trecutul județului Putna” și mai târziu în „Țîrguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul X pînă la mijlocul secolului al XVI-lea” considera că „acest Țîrg se afla pe actualul teritoriu al comunei Bolotești unde există hotarul Țîrgoveț.” ⁶

Aceeași problemă este reluată de către V. I. Tiroidu și de alți autori. Primul în „Monografia Boloteștilor”, lucrare în manuscris, susținea că „Țîrgovești ar fi evoluat pe teritoriul fostului Țîrg al Putnei „localizîndu-l între Purcelești (astăzi Putna) și întretăierea drumurilor Bolotești — Putna și Bolotești — Focșani” ⁷.

Autorii menționați pornesc, după cum am văzut, în amplasarea Țîrgului Putna de la localitatea Țîrgovești pe care o considerau în dreapta rîului suprapunîndu-se peste vechea așezare, fiind îndemnați la aceasta și de numele așezării.

În ceea ce ne privește credem că Țîrgul Putna a avut o localizare oarecum diferită. În discutarea problemei pornim de la faptul că satul Țîrgovești nu este continuatorul în timp al Țîrgului Putna, că primul nu reprezintă decît o parte a locuitorilor plecați în împrejurimi necunoscute nouă din vechea localitate intrată între timp în stăpînire boierească. Considerăm, de asemenea, că Țîrgul Putna se afla în stînga apei între satele Oleșești și Bătinășești (com. Tîfești) acolo unde tradiția mai păstrează încă denumirea vechii localități Gligorești. ⁸

arheologice la istoria Adjudului (sec. XIV—XVII, Carpica, VII Bacău, 1976, pag. 236, Al. Artimon și Anton Paragină, Descoperirile de epocă feudală de la Adjudu-vechi județul Vrancea în Materiale și cercetări arheologice, Tulcea, 1980 pag. 591—597 și Al. Artimon și Anton Paragină, Descoperirile arheologice de la Adjudu-vechi și semnificația lor istorică în Vrancea, Studii și comunicări, vol. IV, Focșani, 1981, pag. 149 și urm.

3. D. F. Caian, Istoricul orașului Focșani, Focșani, 1906, pag. 26.

4. Catalogul documentelor moldovenești din arhiva istorică centrală a statului, vol. I, București, pag. 145.

5. Documente privind istoria României, veac XVI, Moldova, vol. III, București, 1951, pag. 195.

6. Constantin C. Giurescu, Țîrguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea pînă la mijlocul secolului al XVI-lea București, 1967, pag. 306.

7. V. I. Tiroidu, Monografia Boloteștilor, pag. 105, manuscris aflat în Biblioteca Complexului Muzeal Vrancea.

8. Și această așezare a dispărut între timp. Ea luase ființă pe o puternică așezare a dacilor liberi (sec. II—IV) a cărei vestigii au fost obiectul unor studii întocmite de cercetări Sebastian Morintz și Nicolae Harțuche.

În demonstrarea celor afirmate pornim de la un document datat la 16 aprilie 1559 prin care Sălomiia și soru-sa Lupa fiicele lui Balos Voieupi vindeau lui Dinga vornicul, „din giumătatea de sat din partea de sus pre Putna, unde a fost Țirgul Putna, giumătate de un loc de grădină ce este între girli“. Deci, în afara faptului că actul consemnează că Țirgul nu mai exista în 1559 se face o precizare în legătură cu amplasarea sa, „din partea de sus pre Putna“⁹ adică în stînga Putnei unde terasa riului este mai înaltă și care de obicei apare menționată de documentele secolelor următoare „de sus“. Un exemplu edificator în acest sens îl constituie „Girla de sus“ a Putnei numită din secolul al XVII-lea și „Girla Morilor“, datorită numeroaselor instalații de acest fel ce funcționau pe ea, care era în stînga Putnei, spre deosebire de cea din dreapta apei pe care aceleași documente o numesc „Girla de jos“.

La aceeași concluzie ajungem urmărind proprietățile vornicului Gavril Dinga cumpărate în 1559 din respectivul sat pe care documentul nu-l menționează dar a cărui populație era alcătuită din Țirgoveți. Astfel, după moartea acestuia urmașii și în special soția după o serie de conflicte cu foștii proprietari se hotărăște, în 1585 „de bună voia ei, nesiilită de nimeni, nici asuprită“ să vîndă, „dreapta ei ocină și cumpărătură jumătate dintr-o moară din sat din Gligorești pe girla care este de această parte“¹⁰. Deci localitatea în care se aflau proprietățile familiei Dinga, unde fusese cîndva Țirgul Putna, se numea la 1585 Gligorești, sat din stînga apei, după cum arătăm, contemporan cu Țirgovețiul și care probabil și-a luat numele de la fiul cel mare al vornicului Gligorie.¹¹

Tot referitor la amplasarea localității Gligorești un document din aprilie 1617 emis în timpul domniei lui Radu Mihnea voievodul Moldovei consemnează că logofătul Ioan Vitolt avea proprietăți la Gligorești din partea de sus, cu vad de moară în apa Putnei¹². Nu excludem posibilitatea ca satele Gligorești și Țirgoveți ca multe alte sate de pe aceeași vale să fi cuprins ambele maluri ale riului Putna însă în ceea ce privește amplasarea tirgului rămînem la opinia menționată anterior.

La cele afirmate adăugăm și cîteva descoperiri arheologice. Un sondaj informativ efectuat în anul 1983 la Gligorești a scos la iveală un șanț cu o lățime de 8 m și o adîncime de 2,30 m, față de actualul nivel de călcare. În umplutura acestuia alături de mulți bolovani și arsură provenind probabil de la o construcție din apropiere au fost descoperite fragmente de vase și două bucăți de cahle cu analogii la Adjutul Vechi

9. H. Iorga, Studii și documente, vol. VII, pag. 285.

10. D.I.R., veac XXI, A, Moldova, I, București, 1951, pag. 285.

11. Vornicul Dinga a avut trei copii: Gligorie, Ionașco și Tudosia.

12. Catalogul documentelor moldovenești, vol. I, 1957, pag. 395. doc. 1752.

și la Șipote datate în secolul al XVI-lea adică tocmai în perioada de existență a târgului de pe apa Putnei.¹³

În ceea ce privește vechimea târgului o considerăm că este cu mult anterioară anului 1460¹⁴. A apărut probabil ca un târg de vale, mai probabil după distrugerea acelei „civitas de Mylco“ de către mongoli în anul 1241¹⁵. Începînd cu mijlocul secolului al XIV-lea considerăm că târgul exista. Ne bazăm cînd susținem aceasta pe descoperirile arheologice rezultate în urma săpăturilor sistematice efectuate de noi la Bătinești, localitate din apropiere menționată în anul 1423 în timpul voievodului Alexandru cel Bun (1400—1432). Vestigiile arheologice (ceramică în special) cu analogii în așezările de la Baia¹⁶, Coconi¹⁷, Vornicenii Mari¹⁸ din a doua jumătate a secolului al XIV-lea ne face să tragem concluzia că ele nu puteau ajunge aici decît prin intermediul târgului din apropiere.

În secolul al XV-lea prezența sa în zonă este dovedită nu numai prin descoperirile amintite ci și prin numărul mare de sate ce grăvesc în juru-i : Bătineștiul, Călimanul (astăzi Vidra), Stănciuleștiul,

13. Asupra descoperirilor din zonă vom reveni cu un studiu special. Pentru analogii la cahle a se vedea Alexandru Artimon și Anton Paragină : Descoperirile de epocă feudală de la Adjudu-vechi, județul Vrancea în *Materiale și cercetări arheologice*, Tulcea 1980, pag. 595 și Barbu Slătineanu, *Studii de artă populară*, Editura Minerva, București, 1972, planșa LVIIIc.

14. C. C. Giurescu, loc. cit.

15. După opinia noastră disputata Milcovie nu putea fi departe de târgul nostru. Considerăm că ea se afla în zona Olteni-Cîmpeanca-Cîrligele unde vestigiile arheologice indică o continuitate de locuire și chiar o anumită densitate, în prima jumătate a mileniului II e.n. Cu ocazia cercetărilor efectuate cu ani în urmă de către prof. Gh. Constantinescu în via de la punctul Miera-Cîrligele s-a putut constata existența unor ruine pe o suprafață destul de întinsă (1/2 ha) iar în context ceramică ce li găsește analogii la Cebateia Albă și în alte așezări din secolele XIII—XIV. Fără a intra în detalii asupra acestor probleme, considerăm și noi că târgul Focșanilor își are obîrșia în vechea Milcovie. Stabilirea lui pe actualul teritoriu s-a făcut treptat venind dinspre Milcov și aceasta mai ales după ridicarea celor două mănăstiri voievodale „Sf. Ioan“ și „Domneasca“. La mijlocul secolului XIX, în sprijinul celor afirmate de noi, Ion Ionescu de la Brad consemna că : „Focșanii au fost din vechime pe Milcov, unde pînă mai deunăzi se vedeau locurile cu ruine, Tîrgul s-a întors spre Putna...” (Agricultura română în jur. Putna București, pag. 419, 1869).

16. Eugenia Neamțu, Vasile Neamțu, Stela Cheptea, Orașul medieval Baia în secolele XIV—XVII, Iași, 1980, pag. 217.

17. N. Constantinescu, Coconi, București, 1972, pl. XXIX/1, pag. 263.

18. Mircea D. Matei și Emil I. Emandi, Habitatul medieval rural din Valea Moldovei și din bazinul Somurului Mare, București, 1982, pag. 82 și 185.

satul Mărinii, Lupa, Vităneștiul, Purceleștiul, Băleștiul s.a., toate au mențiuni documentare în același secol, multe anterioare anului 1460, dar nu înainte de anul 1423 cînd se pare că Alexandru cel Bun ia în stăpînire acest teritoriu întărind posesiuni credincioșilor săi așa cum bunăoară fusese Batin.

La acest tîrg se pare că se referă și scrisoarea din 2 iulie 1431 cînd cițiva informatori trec în Transilvania, „per viam Vrancha“, celelalte drumuri spre aceasta fiind închise, arătînd că oștile voievodului Moldovei, în frunte cu marele vornic, veneau cu furie spre Putna și că nu ar fi de mirare să treacă și în Transilvania¹⁹. Se pare, deci, că teritoriul căpătase o oarecare autonomie sub urmașii lui Alexandru cel Bun din moment ce locuitorii de pe valea Putnei își pot permite să accepte trecerea acestora în Transilvania.

Începînd cu domnia lui Ștefan cel Mare, Moldova se impune cu autoritate în zonă. Acesta avea deja la 1460 hotarul pe Putna iar după 1482 în urma conflictului moldo-muntean ia în stăpînire cetatea Crăciuna cu întreaga zonă de dincolo de Putna și pune pe pîrcălabii săi Vilcea și Ivanco să conducă ținutul²⁰ ce de atunci timp de cinci veacuri se va numi „Putna“.

Cu toate distrugerile pricinuite de războaiele purtate în zonă, destul de multe la sfîrșitul secolului al XV-lea și începutul celui următor tîrgul își continuă existența pînă în jurul anului 1550, an cînd este consemnat documentar pentru ultima dată.

A apărut din interese economice locale la fel cum au apărut și alte asemenea tîrguri, dar amplasarea lui în calea drumurilor comerciale și a stabilirii pentru o anumită perioadă a uneia din vămile Moldovei a făcut ca el să prospere.

Cunoaștem foarte puțin în ceea ce privește densitatea și ocupațiile locuitorilor săi. Presupunem totuși că principala îndeletnicire o constituia cultivarea pămîntului. Un rol deosebit în acest sens l-a jucat și gîrla ce trece pe aici cu mult timp în urmă căci în a doua jumătate a secolului al XIV-lea după cum o dovedesc cercetările arheologice efectuate de noi la Bătinești și Igești ea exista. Aceasta a contribuit la prosperitatea grădinelor cu legume, grădînăritul fiind consemnat în zonă la

19. Documentar Romanic Historic, seria D, Relații între țările române, vol. I, doc. 181, pag. 282—283.

20. I. Bogdan, Cronice inedite, pag. 57—58, opud. D. F. Caian, op. cit. pag. 205 Uricariul, Codrescu, vol. XVIII, pag. 177.

1559 în timpul domniei lui Alexandru Lăpușneanu²¹ cît și la construirea de mori a căror vaduri sînt menționate tot la mijlocul aceluiași secol XVI, dar despre care nu ne îndoiim că erau cu mult mai vechi. Puterea acestor instalații (conform tradiției au existat și mori cu opt pietre) și densitatea lor ne determină să credem că aici nu se măcinau numai produsele locale ci și cele care se aflau în tranzit.

Cultivarea viței de vie, ocupația cu vechi tradiții în zonă e de presupus și ea. Menționăm că la Băținești²² cu ocazia cercetărilor efectuate au fost descoperite în două gropi cu resturi menajere de la sfîrșitul secolului al XIV-lea numeroși șimburi de struguri întărind astfel ipoteza continuității cultivării viței de vie pe aceste meleaguri²³.

Tîrg fiind, e de presupus că aici exista un comerț prosper iar paralel cu acesta și o activitate meșteșugărească. În afară de comerțul local, adică cu locuitorii satelor din împrejurimi aici veneau să-și vîndă produsele negustori din alte zone mai îndepărtate. Cele mai vechi legături se pare că au fost cele cu Transilvania și cu Dunărea. Nu e exclus ca drumul ce șerpuia pe valea Putnei zis și „drumul Vrancei“ drum menționat la 1431 să fi existat și cu un secol înainte făcînd legătura cu Brăila de la 1358²⁴. Sașii erau interesați și ei în acest comerț cu sudul Moldovei după cum ne-o relevă documentul din 1433 cînd este menționat orașul Adjud²⁵. Legăturile comerciale cu Transilvania au fost permanente atîta timp cît a existat tîrgul. De altfel, în prima jumătate a secolului al XVI-lea, ultima perioadă de existență a lui, documentele menționează strînsele relații pe care le avea puternica grupare de razeși de pe valea Putnei cu Brașovul. Astfel este consemnat Tîrgul Putna în registrele vicesimale brașovene în anii 1503, 1543, 1545, 1546, 1547, 1548, 1549 și 1550²⁶.

În Tîrgul Putna drumul „Vrancei“ sau al Putnei se intersecta cu cel ce venea prin Adjud din Moldova sau chiar mai de departe de la Liov și cobora pe malul stîng al Siretului pe la Roman și Bacău, precum și cu cel ce venea din Podișul Central Moldovenesc pe la Birlad și Podul

21. N. Iorga, Studii și documente, vol. VII, pag. 205. Uricariul, Codrescu, vol. XVIII, pag. 177.

22. I. Pușcă, A. Paragină, V. Popa, Gh. Constantinescu — Panciu, File de cronică, Editura Sport-turism, București, 1982.

23. Radu. Manolescu, Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul, secolele XIV—XV, București, 1965, pag. 26, Șerban Papacostea, Începuturile politicii comerciale a Țării Românești și Moldovei (sec. XIV—XVI) Drum și stat în Studii și materiale de istorie medie, vol. X, București, 1983, pag. 17.

24. Al. Artimon și A. Paragină, Descoperirile arheologice de la Adjudul vechi și semnificația lor istorică, Vrancea, Studii și comunicări, vol. IV, Focșani, 1981, pag. 149 și urm.

25. Radu Manolescu, op. cit. pag. 261.

Turcului pentru a trece apoi în Țara Românească pe la Olteni-Vîrteșcoi.

A existat documentar mai mult de un veac (1460—1550) avînd o importanță economică și politică destul de însemnată pentru zona curburii exterioare a arcului carpatic. Evenimentele ce au dus la dispariția acestuia, în 1559 el nu mai exista, nu le cunoaștem. Împuținarea demografică e evidentă, ținînd cont de războaiele menționate anterior, dar funcția economică pe care o avea trebuia să-l mențină în continuare, aceasta cu atît mai mult cu cît Adjudul, cel mai apropiat tîrg, se afla și el într-o perioadă de decădere.

NOUVELLES INVESTIGATIONS CONCERNANT LA VILLE DE TG. PUTNA

RESUMÉ

En utilisant des sources des documents, l'auteur nous presentes des inhumations concernant l'une des plus anciennes villes de dep. de Vrancea — Tg. Putna.

La nouvelle interpretation des documents ainsi que les données des foilles archeologiques de Bătinești-Tifești permettent à l'auteur de placer Tg. Putna à Grigorești, sur la rive gauche de la riviere de Putna.

On souligne l'ancienneté de la ville, ces relations avec les autors localités, sa vie l'économiques fleurissante ainsi que les causes qui ont déterminé sa disparition.